

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav hudební vědy

Studijní obor: Hudební věda

Teze disertační práce

Michaela Žáčková Rossi

*Hudebníci ve službách Rudolfa II. (1576-1612):
rekonstrukce na základě císařských účetních knih*

The Musical Entourage of Rudolf II (1576-1612)
reconstructed from the Imperial Accounting Ledgers

Školitel: doc. PhDr. Petr Daněk Ph.D.

2016

Úvodem

Rudolfínská doba, rudolfínské sbírky, rudolfínský mecenát, rudolfínské malířství a sochařství. jsou všeobecně známé pojmy. Během dosavadního studia některých postav pohybujících se v prostředí rudolfínského dvora se stále častěji nabízí otázka, kdo byli vlastně rudolfínští hudebníci, kdy a v jaké funkci v Praze působili, které hudební kompozice můžeme zařadit pod pojem rudolfínská produkce a které nikoli. Pro nedostatek životopisných informací o známých i méně známých „rudolfínských“ hudebnících mnohdy nejsme schopni určit, zda to či ono dílo vzniklo inspirované vídeňským a zejména pak pražským císařským dvorem či ve zcela odlišném uměleckém kontextu, na některém jiném dvoře, kde daný hudebník během svého života rovněž působil.

Hudební slovníky a odborná literatura převážně přebírají údaje, které před mnoha desetiletími trpělivě, ale více či méně selektivně, shromáždili autoři jako Köchel a Smijers, a ještě dávno před nimi Riegger a Dlabač, v novější době pak např. Comberiaty či Hausenblasová. Působení většiny hudebníků na dvoře Rudolfa II. máme sice dokumentováno, ale nejsme ho schopni přesněji chronologicky vymezit. Na druhé straně existují spolehlivé soupisy všech známých hudebních tisků do roku 1800 (včetně určení roku vydání těchto sbírek), často ovšem nevíme, ve kterém prostředí tato díla vznikla, neboť hudebníci se často pohybovali mezi různými evropskými dvory, neusazovali se nastálo. Je tedy poměrně pracné i zdlouhavé sbírat potřebné, ale nutně fragmentární životopisné informace z jednotlivých dedikací, korespondence, soupisů dvorů a dalších dobových materiálů.

Cílem předkládané disertace – a výchozím bodem pro jakékoli další uvažování o hudebním životě na dvoře Rudolfa II. a o hudební produkci tímto prostředím

inspirovaném - bylo tudíž přednostní a zcela zásadní sestavení pokud možno co nejkompletnějšího chronologického personálního seznamu hudebníků dvora císaře Rudolfa II. Jako relativně nejúplnější a nejpřesnější zdroj potřebných životopisných informací se ukázaly být řádně vedené účetní knihy císařské dvorní komory, dnes uložené v Rakouském státním archivu ve Vídni, v Archivu Dvorské komory. Tyto knihy obsahují přesná data příchodu služebníků ke dvoru i určení doby jejich odchodu ze služby. Pouze na základě takového přesného časového vymezení působení hudebníků je možné sestavit soupis hudebních tisků vzniklých v prostředí dvora Rudolfa II. (bez ohledu na místo publikace) a teprve tím určit skutečný rozsah a charakter “rudolfínské hudební tvorby”. Proto byly vybrány dvorní účetní knihy jako základní a výchozí pramen pro první fázi systematického studia hudby na dvoře Rudolfa II.¹

Stav bádání

Nemůžeme sice tvrdit, že by hudebnímu životu na dvoře Rudolfa II. nebyla v minulosti věnována pozornost, nicméně zájem badatelů se doposud vztahoval pouze k dílčím problémům: početné jsou vědecké studie či univerzitní studentské práce, starší i novější, věnující se vybraným autorům, hudebním druhům nebo jednotlivým kompozicím, notovým pramenům a jejich edicím, archívním dokumentům, různým aspektům rudolfínské Prahy apod. Jedinými pracemi monografického charakteru

¹ Na tomto místě bych chtěla poděkovat v první řadě dr. Jiřímu Kroupovi, který tento výzkumný projekt inicioval v rámci Nadace pro kulturní dějiny ve střední Evropě. Projekt, jehož částečným výstupem je tato disertační práce, vznikl za finanční podpory Grantové agentury ČR (projekty 408/06/0449 a P409/10/1028) a Grantové agentury Univerzity Karlovy v Praze (projekt 1288213). Můj velký dík a uznání patří vedení Archivu dvorní komory a celého Rakouského státního archivu ve Vídni za velkorysou spolupráci na projektu, zejména při studiu a digitalizaci pramenů, kterou tato prestižní instituce významně přispěla k rychlému a úspěšnému završení první etapy tohoto plánovaného dlouhodobého výzkumu. Zcela zvláštní dík na tomto místě patří dr. Herbertovi Huttererovi a všem pracovníkům Archivu dvorské komory (Finanz- und Hofkammerarchiv) za nesmírně srdečnou a obětavou pomoc při výběru a zápůjčce četných pramenů ke studiu.

dodnes zůstávají rozsáhlá stať Alberta Smijerse již z 20. let minulého století (výsledek podrobného heuristického studia vídeňských pramenů)² a novější publikace Carmela Petera Comberiatih o analyzující mešní produkci rudolfínských skladatelů s rozsáhlou úvodní kapitolou obecného charakteru, kterou můžeme považovat za první, byť dílčí shrnutí o hudbě v rudolfínském prostředí.³ Bohužel oba tyto zmíněné tituly pojednávají jen o hudebnících a hudebním provozu císařské kaple, nikoli však o četných císařských komorních hudebnících, trubačích i bubenících, a jen výjimečně zmiňují ostatní rudolfínské služebníky, kteří se rovněž prosadili jako skladatelé. Některá nová svědectví o rudolfínské Praze a o jejím hudebním životě přináší Hindrichsova kniha o císařském kapelníku Philippovi de Monte.⁴

I přes stále rostoucí počet dílčích studií⁵ umožňujících postupně sestavovat mozaiku o hudbě rudolfínské Prahy hudební historik stále naráží na nedostatek biografických údajů o většině jejích protagonistů. Důležitým stimulem a prvotním východiskem pro tuto práci se staly seznamy dvořanů císaře Rudolfa II. teprve nedávno publikované Jaroslavou Hausenblasovou.⁶ Tato skvělá moderní edice nejen zpřístupňuje doposud neznámé soupisy z 80. let 16. století, ale shrnuje a doplňuje i dokumenty hudebním vědcům často sice známé z předchozích dílčích výpisů hudebníků, ne vždy však zcela

² ALBERT SMIJERS, *Die kaiserliche Hofmusikkapelle von 1543-1619*, «Studien zur Musikwissenschaft» VI (1919), s. 139-186; VII (1920), s. 102-142; VIII (1921), s. 176-206; IX (1922), s. 43-81.

³ CARMELO PETER COMBERIATI, *Late Renaissance Music at the Habsburg Court. Polyphonic Settings of the Mass Ordinary at the Court of Rudolf II (1576-1612)*, New York: Gordon and Breach 1987. Comberiatih rovněž opravil a doplnil některé Smijersovy údaje.

⁴ THORSTEN HINDRICH, *Philipp de Monte (1521-1603): Komponist, Kapellmeister, Korrespondent*, Göttingen 2002.

⁵ Za všechny jmenujme četné zahraniční práce Roberta Lindella a domácí studie Petra Daňka i studentů jeho semináře na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

⁶ HAUSENBLASOVÁ, J.: *Seznamy dvořanů císaře Rudolfa II. z let 1580, 1584 a 1589*, in *Paginae historiae* 4, SÚA Praha 1996, s. 39-151; všechny tři prameny se nachází v Bavorském státním archivu v Mnichově (Bay. HStA, Auswärt. Staaten Österreich, Lit. 53) a na jejich existenci upozornila Hilda Lietzmann; pro kompletní edici všech dosud známých dokumentů tohoto typu srov. HAUSENBLASOVÁ, J.: *Der Hof Kaiser Rudolfs II. Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576-1612*, Prag: Artefactum 2002.

úplných a spolehlivých: popisy říšských sněmů v Augsburku a Řezně pořizené v letech 1582 a 1594 císařským heroldem Peterem Fleischmannem⁷ uvádějí jména pouze těch dvořanů, kteří císaře skutečně na tyto sněmy provázeli;⁸ jmenné seznamy z mezních let císařova panování, z let 1576 a 1612, svědčí o rané podobě rudolfinského dvora⁹ a o situaci krátce po Rudolfově smrti;¹⁰ personální stav císařského dvora z let 1601-1607 máme dokumentován hofštátem z roku 1601, který byl po dobu dalších šesti let postupně doplňován. Výtah z něj publikoval Comberiat, společně s přehledem

⁷ FLEISCHMANN, P.: *Des aller durchleüchtigsten ... Herrn Rudolffen des andern, erwölten Römischen Kaisers, ... erstgehaltenem Reichstag zu Augspurg, der sich dann vermög gethaner Proposition, den 3. Julii Anno 82 angefangen, und was darauff für Chur und Fürsten, auch andere Stendt des heiligen Röm. Reichs, so wol der Abwesenden Gesandten Rethen und Pottschaften erschienen, und was sonst in werendem Reichstag für öffentliche Actus gehalten worden. Darinnen auch ein Tittular auff alle der Kay. May. gehaime, Hof-, Landtofficier Cammer, Kriegs und andere Rethen, so wol auch was für Obristen auff den Hungerischen, Wyndischen und Crabatischen Gränitzen yetziger Zeit seyen, kurzliche begriffen...* . Augspurg 1582; FLEISCHMANN, PETER: *Kurtze und aigentliche Beschreibung des zu Regenspurg in disem 94 Jar gehaltenen Reichstag. Sambt einuerleibten Kay. Hofstadts und Corrigirten Tittulars auff der Kay. Mtt. und deren Erb Königreich und Landen, auch auß Steyr, Kärndten, und Crain hohe und nidere Officier, Regiments Rath und Diener, so wol was auff den Hungerischen, Windischen und Crabatischen Gränitzen für Bischofen, Prelaten, Obristen, Hauptleuth, Rittmaister und andere Beuelchhabere verhanden, und wie sie mit Namen haissen. Zugleich was die Churfürsten und Fürsten, Gaistlich und Weltlich, für statliche Fursten, Grauern, Herrn, vom Adel und andere, an ihren Höfen auff disem Reichstag bey sich gehabt. Und dann der Abwesenden Chur und Fürsten, auch Stendt des heiligen Röm. Reichs allher gesandte fürneme Räte und Potschaften...* . Regenspurg 1594. Oba prameny citovány podle HAUSENBLASOVÁ 1996 (viz pozn. 6), s. 43-44.

⁸ Ke jménům hudebníků uvedených ve Fleischmannových popisech srov.: DOORSLAER, G. VAN: *Die Musikkapelle Kaiser Rudolfs II i. J. 1582 unter der Leitung von Ph. de Monte*, in: *Zeitschrift für Musikwissenschaft* 13, 1931, 9.- 10. Heft, s. 481-491; DOORSLAER, G. VAN: *La Chapelle musicale de l'empereur Rudolphe II, en 1594, sous la direction de Philippe de Monte*, in: *Acta musicologica* 5, 1933, Fasc. III, s. 148-161; PIETZSCH, G.: *Zur Musikkapelle Kaiser Rudolfs II.*, in: *Zeitschrift für Musikwissenschaft* 16, 1934, s. 171 - 176.

⁹ Tento pramen je uložený v Haus-, Hof- und Staatsarchiv ve Vídni (Archiv des Obersthofmeisteramtes, Sonderreihe 183, No. 55) a byl již vícekrát publikován: RIEDLER, J. W.: *Oesterreichisches Archiv für Geschichte, Erdbeschreibung, Staatenkunde, Kunst und Literatur, Jäner 1871* [sic], Wien 1831, Urkundenblatt I.-III., s. 1-12; GOEHLERT, J. V.: *Kaiser Rudolf II. Hofstaat und die obersten Behörden*, in: *Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen* VII, 1869, s. 112-116 (zkrácená verze); FELLNER, T. - KRETSCHMAYER, H.: *Hofstaatsverzeichnis Kaiser Rudolf II. Linz 1576 Dezember 12*, in: *Die österreichische Zentralverwaltung* I., 2. Band, Wien 1907, s. 191-198 (zkrácená verze). Pasáže věnované císařské kapele publikoval již SMIJERS, A.: *Die Kaiserliche Hofmusikkapelle von 1543-1619*, in: *Studien zur Musikwissenschaft* 6, 1919, s. 152-153 a později COMBERIATI, C. P.: *Late Renaissance Music at the Habsburg Court. Polyphonic Settings of the Mass Ordinary at the Court of Rudolf II (1576-1612)*, New York: Gordon and Breach 1987, s. 198-203.

¹⁰ RIEGGER, J. A.: *Aula Rudolphi II. Kayserlicher Hoff Staat*, in: *Archiv der Geschichte und Statistik insbesondere von Böhmen* II., Dresden 1793, s. 193-262; RIEGGER, J. A.: *Materialien zur alten und neuen Statistik von Böhmen*, 12, Leipzig - Prag 1794; výpis se jmény členů kapely pořídil KÖCHEL, L.: *Die kaiserliche Hofmusikkapelle in Wien von 1543 bis 1867*, Wien 1869, doplňky k němu pak PIETZSCH 1934, s. 174-176; pouze jména almužníka a dvorních kaplanů publikoval SMIJERS 1919, s. 156-157.

posledních plateb členům Rudolfovy kapely mezi 1. lednem 1611 a 1. červnem 1614.¹¹ Pro muzikology cennými se ukázaly být i ubytovací kniha Malé Strany a Hradčan, a soupis nájemníků na Starém Městě pražském, obojí z roku 1608¹². Chceme-li tedy zrekapitulovat stav publikovaných pramenů, badatelé zabývající se rudolfínskou epochou mají k dispozici hofštáty či jiné seznamy z následujících let: 1576, 1580, 1582, 1584, 1589, 1594, 1601-1607, 1612, 1611-1614. Za této situace zůstávali i nadále užitečnou pomůckou, přes veškerou svou neúplnost, Köchelova monografie o personálním obsazení císařské dvorní kapely v letech 1543-1867 a zejména Smijersova studie přinášející výpisy z dvorních účetních knih i z dalších pramenů uložených ve vídeňských archivech, obsahující četné poznatky o hudebnících v císařských službách v období let 1543 až 1619.

Na druhé straně stojí císařské účty, které při každém byt' jen letném nahlédnutí mnohé z nejasností osvětlují, a proto jsme považovali za potřebné a jediné možné východisko pro jakékoli úvahy o rudolfínské hudební produkci vyjít z jejich systematického a kompletního zpracování z hlediska hudebního. Naše zpřístupnění těchto údajů v této disertavi a ve formě plánované rozsáhlé monografie chce tak být přínosem nejen pro naše a zahraniční muzikology, nýbrž i pro ostatní badatele zabývající se kulturou raného novověku a rudolfínským prostředím.

Několik čísel na úvod

Z období vlády Rudolfa II. se dochovalo **32 účetních knih**: jedná se o celistvý

¹¹ COMBERIATI 1987, s. 204-207 a 208-210.

¹² HOJDA, Z.: *Hudebníci Rudolfova dvora v ubytovací knize Malé Strany a Hradčan z roku 1608*, in: *Hudební věda* 24, 1987, s. 162-167; ČECHURA, J. - HOJDA, Z. - NOVOZÁMSKÁ, M.: *Nájemníci na Starém Městě pražském roku 1608*, [= *Documenta Pragensia Monographia* 3], Praha: Scriptorium 1997; WINTER, Z.: *Pokojníci Staropražští r. 1608*, in: *Květy* 1886, s. 650-659; 1887, s. 15-26.

korpus s výjimkou 3 nezachovaných svazků z let 1578, 1579 a 1580. Pro všeobecné úvahy o podstatě tohoto pramene a pro jeho stručný popis odkazujeme zde na autory, kteří se císařskými účetní knihami již podrobněji zabývali.¹³ My na tomto místě přejdeme rovnou k popisu struktury knih z hlediska hudebního. Každá z knih se dělí na dva velké oddíly – *Empfang* (příjmy) a *Ausgab* (výdaje). Největší a nejvýznamnější část výdajů pak tvoří *Hofbesoldung* (řádné platy), ale důležité se ukázaly i výdaje na ošacení (*Claidergeld*) či novoroční prémie (*Neujahrgeld*): u osob, které nastoupily svou službu u dvora v letech 1578 až 1580, tedy v období, pro které se účetní knihy nezachovaly, tyto rubriky placené s menší pravidelností a nezářídka s mnohaletým zpožděním, mnohdy dokumentují přesné datum odkdy jsou vypláceny a částečně tak doplňují naše znalosti o jinak málo dokumentovaném období konce 70. let. V jiných případech naopak datují konec služby, a to tam, kde stálý plat nebyl ještě mnoho let po smrti či odchodu ze služby vyplacen, zatímco mnohem menší částky na ošacení vyplaceny byly. Zajímavé informace lze ovšem nalézt i v dalších rubrikách – penzích (*Pension*), krátkodobých i doživotních provizích (*Provision*), příplatcích ke stálému platu (*Zupuessgeld*), příležitostných platbách ke sňatku nebo křtu dítěte (*Verehrung*), výjimečných platbách (*Extra Ordinari*) a odměnách všeho druhu (*Gnadengeld*).

Za účelem co nejrychlejšího zpracování obrovského množství údajů byly – po nezbytném předběžném studiu knih a vytypování příslušných rubrik a položek přímo ve vídeňském archivu – všechny příslušné pasáže digitálně nafoceny a naformátovány. Po dohodě s Rakouským státním archivem by mohy být v brzké době k dispozici spolu s moderními rejstříky dalším badatelům. Celkem bylo nafoceno více než **4600**

¹³ SAPPER, CH.: *Die Zahlamtsbücher im Hofkammerarchiv 1542-1825*, in: *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs* 35, 1982, s. 404-455; PÁNEK, J.: *Knihy habsburské Dvorské pokladny (Hofzahlamtsbücher) jako pramen k dějinám předbělohorského českého státu*, in: *Pocta prof. JUDr. Karlu Malému, DrSc. K 65. narozeninám* (ed. SOUKUP L.), Praha: Karolinum 1995, s. 173-181.

fotografií (tedy více než sto stran na každý roční svazek) s položkami ze všech výše zmiňovaných rubrik. Počet stran s hudebními výdaji se v jednotlivých letech liší v závislosti na ekonomické a politické situaci císařského dvora, růstu či úbytku personálu, ale i na způsobu kaligrafické úpravy jednotlivých písařů.

Tyto platební položky jsou následně zpracovávány formou **databáze**.¹⁴ Každý zápis obsahuje ročník účetní knihy, folio, čísla příslušných fotografií, ustálené příjmení a jméno hudebníka,¹⁵ jeho variantu v oné položce, příjmení a jméno případné další citované osoby, údaj o úřadu, funkci, motivu platby, výši měsíčního platu v rýnských zlatých a krejcarech, období, na které se daná platba vztahuje, vyplacené částce, počtu kvitancí a datu poslední kvitance.

Široce pojatá heuristická práce si vynutila přednostní zpracování rubrik stálých platů (*Hofbesoldung*), neboť se dá předpokládat, že pouze tyto obsahují skutečně všechny sloužící. Ve více než **2850 položkách**¹⁶ císařské účetní knihy podchycují více než **300 stále placených hudebníků** či osob s hudebním provozem Rudolfova dvora spjatých,¹⁷ a to ve dvou kategoriích: jednak trubače a bubeníky patřící ke »straně podkoní« (tzv. *Stallparthey*), jednak příslušníky dvorní kapely jako takové

¹⁴ Bylo by ovšem mylné se domnívat, že počet stran s hudebními položkami se v jednotlivých letech liší pouze v závislosti na ekonomické a politické situaci císařského dvora, růstu či úbytku personálu; velmi důležitým se ukázal být i způsob kaligrafické úpravy jednotlivých písařů (zejména poslední ročníky Rudolfovy vlády a ony z doby přechodu pod Matyášovu správu jsou velmi velkorysé, místem nešetří, a dalo by se říci že svou úpravou nasvědčují nástupu baroka i v úřední sféře); disertační práce proto obsahuje tabulky s růstem personálu hudebních složek během vlády Rudolfa II. a s pohybem ročních výdajů na stálé platy hudebníků.

¹⁵ Ustálené příjmení a jméno hudebníka byly zvoleny podle běžného úzu v odborné (lexikografické) literatuře. V případě méně známých osobností byla dána přednost formě, kterou se hudebník podepisoval v různých dochovaných žádostech. Pokud nám doposud není znám žádný autografní dokument, byla vybrána nejčastěji frekventovaná forma přepisu jména. V případě Kryštofa Haranta jsme zvolili německý přepis jeho jména, tak jako jsou v německy vedených účetních knihách uváděná i ostatní česká jména, a také vzhledem k tomu, že tato publikace bude vytištěna angličtině a určená mezinárodní odborné veřejnosti.

¹⁶ Disertační práce obsahuje kompletní soupis všech položek stálých platů s nejdůležitějšími informacemi, podobně jako soupisy některých dalších kategorií stálých i příležitostných plateb.

¹⁷ Choralisté jsou v práci zařazeni v samostatném seznamu, jelikož v účtech nejsou jmenováni individuálně v rubrice stálých platů (na rozdíl od trubačských učňů).

(*Capellnparthey*), tedy zpěváky, instrumentalisty a ostatní osoby zastávající funkce spojené nejen s hudbou v císařské kapli (almužníka, kaplany, sluhy v oratoři a v kapli, opisovače not, varhanáře, preceptora choralistů i choralisty samotné), ale i v ostatních sférách života na císařském dvoře (komorní hudebníky, skladatele apod.). Jen zanedbatelnou část představují hudebníci v jiných dvorských funkcích - služebníci se dvěma či více koňmi, služebník stříbra, pomocník garderobiera. Zanedbatelná ovšem nejsou jména osob, které v těchto úřadech nalezneme – Carl Luython, Kryštof Harant z Polžic, Hans Leo Hassler, Niclas Zangius, Carlo Ardesi, Aluigo Fenice. Mezi stálé platy jsou zahrnuty - byť se nejedná o mzdu v pravém slova smyslu – i příspěvky na trubačské učně, ze kterých jsme schopni identifikovat další hudebníky. Tito ještě neměli nárok na mzdu a částku úměrnou jejich věku a hudební praxi za ně přebírali jejich učitelé.¹⁸

Ztracené účetní svazky a “ztracená” pozdně rudolfínská byrokracie

Přesné časové vymezení služby rudolfínského personálu (a to nejen hudebníků) na základě císařských účtů posouvá sice naše znalosti významně dopředu, ale přesto naráží na dvě velká úskalí: na skutečnost, že **nejsou dochovány svazky z let 1578, 1579 a 1580** a na **stále se zhoršující pravidelnost výplat na konci Rudolfovy vlády**.

Je možné, že v chybějících svazcích 1578 - 1580 byla zachycena jména hudebníků, kteří během třech účetních ročníků ke dvoru přišli a zase odešli (krátkodobé pouze jedno- až dvouroční pobyty u dvora nebyly zase až takovou výjimkou). Vzhledem k tomu, že proplácená období se téměř nikdy neshodovala s kalendářním rokem knihy, nevíme jaká jména a jaká časová období byla v těchto knihách dokumentována. Platby

¹⁸ Seznam rudolfínských trubačských učitelů je rovněž součástí disertační práce.

byly opožděné, většinou za kratší období než jeden rok a jindy se pak nárazově doplácely větší částky. Někteří badatelé na základě pouze letného prohlédnutí účetních knih předpokádali, že částky uvedené u jednotlivých jmen odpovídají příjmu za ten či onen kalendářní rok, ze kterého je daná účetní kniha. S tím přímo souvisí druhá poměrně frekventovaná mýlka, že každá účetní kniha zachycuje v jednotlivých kategoriích přesně ty osoby, které byly ten rok ve službě a podle toho se mylně usuzuje na míru obsazení jednotlivých kategorií. Ve skutečnosti zde vedle sebe najdeme výplaty, které se vážou každá na zcela jiné období a nezřídka přináší doplatky dědicům po mnoha letech od smrti služebníka. Grafy v závěru této kapitoly znázorňují personální růst v jednotlivých funkcích (markantní je například nárůst personálu *Stallparthey* - trubačů i trubačských učňů - po roce 1600).

Z důvodu fragmentárnosti dochovaného účetnictví z prvních let Rudolfovy vlády jsme v celkovém soupisu ponechali i jména osob, kterým je v knize z roku 1577 proplaceno období vztahující se sice ještě k vládě Maxmiliánově, ale položka neuvádí nic o úmrtí či odchodu ze služby příslušné osoby a tudíž je více než pravděpodobné, že alespoň v následujícím – dnes nezvěstném - ročníku z roku 1578 daná osoba ještě figuruje.¹⁹ Teprve dlouhodobé systematické studium dalších druhů účetních položek (zejména *Claidergeld*, *Neujahrgeld* a *Gnadengeld*)²⁰ i jiných archivních pramenů postupně pomáhá některé otázky objasnit. Například dochované závěti, žádosti hudebníků o nobilitaci, zvýšení platu či jen o příležitostnou prémii nezřídka obsahují životopisné údaje o délce žadatelovy služby u císařského dvora nebo v habsburských

¹⁹ Hudebníky na dvoře císaře Maxmiliána II. se své monografii podrobně zabýval PASS, W.: *Musik und Musiker am Hof Maximilians II.* [Wiener Veröffentlichungen zur Musikwissenschaft 20], Tutzing: Hans Schneider 1980 – zde také přináší mnoho zajímavých údajů o pohybu hudebníků v období po smrti Maxmiliánově a na počátku panování Rudolfova.

²⁰ Z rubriky zvláštních odměn víme, že již v roce 1577 dostal “J. C. M. Musicus” Lucas Zigotta vyplaceno 50 zlatých rýnských na blížící se cestu do Itálie (Rakouský státní archiv, HKA HZAB: 1577, f. 659v), zatímco jeho *Hofbesoldung* máme podchyceno až od 1. ledna 1581.

službách obecně, o složení jeho rodiny, o předchozích odměnách apod.²¹

Druhým velkým úskalím je stále se zhoršující pravidelnost zápisů o nových příchozích ke dvoru i plateb samotných. Mnoho hudebníků k počátku roku 1612, tedy v době úmrtí císaře Rudolfa II., bylo vyplaceno zhruba pouze do roku 1606-1607.²² Letmé nahlédnutí do prvních účetních svazků vlády Matyášovy ovšem přineslo jedno obrovské překvapení: souhrnná kniha účtů 1613 - 1614 a svazek z roku 1615 přinášejí, jak se dalo předpokládat, některé nedoplatky z doby Rudolfovy,²³ ale obsahují i nemalé množství jmen hudebníků, kteří byli u dvora již mnoho let a nikdy jejich nástup do služby ve stálých platech zaznamenán nebyl! Náš soupis veškerého hudebního personálu dvora Rudolfa II. nemohl tedy odhlédnout od těchto dvou k Matyášově vládě vztahujících se svazků a alespoň v kategorii stálých platů tyto byly rovněž do studia zahrnuty. Kniha 1613-1614 vypořádává převážně personál Stallparthey (od roku 1606 dále), zatímco svazek z roku 1615 přináší nová jména a platby zejména Capellparthey, mj. i osob, které nastoupily ke dvoru již v roce 1600 – 1602 a o kterých do té doby za deset až patnáct let služby nebyla v rubrice stálých platů nikdy zmínka. Některým osobám je beze zbytku doplacen opožděný plat za celé období až do Rudolfovy smrti, byť třeba s nižší měsíční částkou než původně pobírali.

²¹ Uveďme jeden příklad za všechny: ve své žádosti z roku 1584 trubač Andrea Mosto žádá o finanční příspěvek neboť musí provdat jedinou sestru. Při této příležitosti uvádí, že slouží u Rudolfova dvora již 6 let, tedy od roku 1578, zatímco náš dosavadní údaj byl teprve o roce 1580 (Rakouský státní archiv, Niederösterreichische Herrschaftsakten: W 61 A 32 A, f. 136). Podobně Testimonium Alessandra Orologia zasazuje jeho příchod do císařských služeb do téhož roku 1578 (dokument datovaný 26. června 1587, tedy z doby prvního Orologiova odchodu ode dvora, objevený R. LINDELLEM ve vídeňském Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Reichshofrat, Miscellanea Gratialis, Testimoniales). Těmto novějším informacím odpovídají již dříve známé zápisy v udinských pramenech o odchodu Mosta a Orologia (spolu se Sertoriem a Sagabriou) z městské kapely v rodném městě Udine, které otvíraly možnost společného přechodu všech čtyř hudebníků k císařskému dvoru již v roce 1578, ale donedávna pro tuto hypotézu chyběly potřebné důkazy.

²² Pro srovnání, v době smrti císaře Maxmiliána II. v roce 1576, se platby hudebníkům v příslušné účetní knize vztahují na období 1574-1576, tedy mají maximálně dvouleté zpoždění.

²³ Již od roku 1600 byl činný jako Rudolfův komorní varhaník Thomas Podenstein, od roku 1601 jiný komorní varhaník Christoff Strauss a diskantista Johann Dalwin, od roku 1602 basista Georg A. Plaichshirn. S menším zpožděním vstupuje až v roce 1613-1614 a 1615 do účetních knih i mnoho dalších jmen rudolfinských hudebníků.

Jiní ještě po letech žádají – a později i jejich dědicové – o nevyplacené částky vážící se ke službě v letech 1608 až 1612.²⁴ Začátek služby na Matyášově dvoře se v účtech datuje 1. březnem 1612, ale pravý zlom nastala 1. listopadu 1612, kdy většina hudebníků – starých i nově příchozích – dostala povýšení platu.²⁵

O čem vypovídají účetní knihy

Tímto se dostáváme k otázce **průměrné výše platů**, kterou bychom mohli stručně shrnout následovně: kapelník a vícekapelník 30 zlatých, kaplané 15 zlatých (pokud byli zároveň zpěváci 20 zlatých), diskantisté 20 zlatých, ostatní zpěváci – basisté, tenoristé, altisté - 15 zlatých, preceptoři choralistů 12 zlatých. U komorních hudebníků se plat velmi lišil, zřejmě podle stáří a zejména schopností. Trubači základní plat 15 zlatých (ale později tento plat často stoupal), trubačští učňové podle stáří.²⁶ Spolu s růstem databáze byly zároveň podle potřeby vytvořeny počítačové programy, schopné poskytnout průběžné tematické soupisy, rejstříky, statistiky a grafy s různou vypovídací hodnotou.²⁷ Ty nám zprostředkovávají informace mj. o **růstu výdajů v jednotlivých obdobích**. Zatímco na provoz kaple byly po dlouhou dobu vydávány daleko větší prostředky, postupně se tento poměr vyrovnával a v roce 1610 se dokonce převrátil.

²⁴V Národním archivu v Praze (Stará Manipulace S 21/21) jsou dochovány dokumenty, které dávají nahlédnout do smutné reality, kdy se stárnoucí hudebníci a později jejich dědicové opakovaně dožadují vyplacení dlužných platů, a to až do 30., 40. let 17. století a někdy i déle – nejmarkantnější jsou případy komorního hudebníka Marcantonia Mosta a místokapelníka Alessandra Orologia.

²⁵Např. trubači z přechodně 10 zlatých rýnských, které dostali za zbylé rudolfinské období, přecházejí na 19 zlatých měsíčně.

²⁶Příklad Itala Bernhardina Mosta, který se v Praze již narodil (syn Andrey Mosta) a jako trubačský učeň je veden již o velmi útlého dětství je velmi názorný – výplaty začínají na 3 zlatých měsíčně a po dlouhé roky právě z důvodu malého věku stoupají jen pomalu. Později se z Bernhardina Mosta stal velmi dobře placený hudebník, který se v Praze nastálo usadil, přijal měšťanství, nechal svým rodičům zhotovit náhrobní desku v konventu sv. Tomáše a koupil si dům v Michalské ulici.

²⁷Tyto grafy jsou součástí disertační práce.

Chronologické jmenné grafy podle funkcí nám naopak umožňují náhledy na složení personálu *Capellnparthey* i *Stallparthey*. Znárodnují současné působení hudebníků v rudolfínských službách v těch kterých letech, tedy nám sdělují kolika a kterými hudebníky byly v příslušné době obsazeny jednotlivé kategorie. Rovněž v nich můžeme vysledovat některá období, kdy noví hudebníci byli přijímáni hromadně a naopak jiná, kdy průběžná či nárazová obměna na dlouhou dobu z různých důvodů ustrnula. Zajímavá jsou i zjištění o tom, jak mnozí hudebníci procházeli během své kariéry u dvora různými hudebními funkcemi a to dle následujících typologií:

a) běžný postup v kariéře typu: trubačský učeň, trubač, musicus a trubač, vrchní trubač.

b) postup od méně významných nehudebních funkcí k významným postům hudebním (C. Luython, od původně pomocníka garderobiera, přes komorního hudebníka k varhaníkovi a skladateli zároveň).

c) současný výkon dvou zcela odlišných funkcí (Chr. Pottuff – tenorista a opisovač, C. Luython – varhaník a skladatel, B. Le Febure – altista a preceptor choralistů apod.)

d) oscilování mezi dvěma podobnými funkcemi (nejčastěji střídání funkcí altista / tenorista; může se sice jednat o rovněž jinde patrné nepřesnosti písářovy, ale pohled na příslušné grafy nevyklučuje ani možnost, že početnější altisté občas vypomáhali jako tenoristé).

e) výkon nehudebních funkcí po celou dobu císařské služby (Kryštof Harant z Polžic a Bezdrudic, který je nejprve vrchním komorníkem nad stříbrem a později komorníkem).

Chronologické jmenné grafy rovněž naznačují, jak se postupně proměňovalo **národnostní složení hudebního personálu**. Je všeobecně známo, že »již za Maximiliána II. existovalo něco jako rozdělení hudebních úkolů na císařském dvoře. To vypadalo tak, že Italy najdeme mezi trubači, nizozemští hudebníci se vyskytují v řadách pěvců, obě národnosti pak jsou zastoupeny v hudbě komorní. Jinak měli ještě pouze Španělé - především jako diskantisté - význam.«²⁸ Na skutečnost, že císařští trubači od dob vlády Maximiliána II. pocházeli především z Itálie, konkrétně z Bresci ležící poblíž jezera Garda, upozornil již Walter Pass a dodává, že funkci bubeníka naopak zastávali od samého počátku Němci.²⁹ Při bližší analýze národnostního složení Rudolfových hudebníků bubeníci jsou opravdu vesměs německého původu, navíc pravděpodobně členové téže rodiny, kteří si během let post »Hörpaukera« předávali.³⁰ Na počátku Rudolfovy vlády ještě zřetelně přetrvává národnostní složení tak, jak bylo charakteristické pro vládu Maxmiliánovu. Oficiální přesídlení dvora z Vídně do Prahy v roce 1583³¹ nepřineslo v tomto žádnou podstatnou změnu. Ještě do poloviny 90. let přicházeli do Prahy i Italové, Nizozemci, Španělé. Teprve s blížícím se rokem 1600 začínají tyto příslušníci zmíněných národností ubývat; kdo přetrvává je často již starý nebo se jedná o mladší generace Italů a Nizozemců, z nichž mnozí se v Praze pravděpodobně již narodili. Jednoznačně začínají převládat Němci a objevují se i mnohá zdánlivě česká jména, byť vzhledem k jejich německému přepisu nejsme vždy schopni, bez studia dalších pramenů, český původ s jistotou doložit. O českém původu jmen Caspar Trebonsky, Wenzel Plawensky nebo Veit Pragalis nemůže snad být

²⁸ LINDELL, R.: *Hudební život na dvoře Rudolfa II.*, in: *Hudební věda* 26, 1989, č. 2, s. 99-111 (zde s. 100-101).

²⁹ PASS 1980, s. 180.

³⁰ Steffan Wolff je podchycen jako »Hörpaucher« roku 1580, Jacob Wolff na sněmu v Augšpurku roku 1582 i v hofštátech z let 1584 a 1589 a konečně Anthon Wolff na sněmu v Řezně roku 1594 – všechna tato jména figurují stabilně i v účtech Dvorské komory.

³¹ Rudolfův dvůr v Praze dlouhodobě pobýval již v letech 1578-1581.

pochyb. V biogramech jsme předpokládáný český původ označili rovněž u všech osob se jménem Wenzel a tam, kde příjmení či jméno je různým grafickým prepisem jména Jeník (Sebastian Genig, Georg Jänickh, Hennickh Lorenz), byť důkazy zatím nemáme.

Již zmíněné stručné **biogramy** obsahují kromě doložené nebo předpokládáné národnosti osob i veškeré v účtech užití varianty příjmení a jména, uvádí funkce, ve kterých se daná osoba během své kariéry u dvora pohybovala, vývoj platu, údaje zda daná osoba zemřela či odešla ze služby jinam a v poznámkách přináší některé informace o původu či o místě předchozího působení, o jeho příbuzenských vztazích k jiným rudolfínským hudebníkům.

Tím se dostáváme k otázce **hudebnických rodů**. Josef Janáček ve své studii o Italech v předbělohorské Praze poznamenává, že: “také v dvorské službě se sice uplatnily protekční rodinné vztahy, když dvorští úředníci usnadňovali příchod ke dvoru svým blízkým příbuzným (kuchaři a paštikáři Scaiolové, hudebníci Cicotové, řezači drahokamů Miseroniové), bylo však vyloučeno, aby se tu prosazovaly celé skupiny lidí z určitého omezeného území, jako tomu bylo ve stavebních řemeslech.”³² Náš soupis dosvědčuje, že v rudolfínské Praze se nezřídka usazovalo hned několik členů téže hudebnické rodiny a to po více než jednu generaci. Janáček sice zmiňuje Cicoty (tedy Zigotty),³³ ale kromě rodiny Mosto z Udine tu byli i Rizzové z Bresci, Ardesiové z Cremony, ale i Cappa a de Leon,³⁴ Nizozemi De Sayve a Cupers, Le Febure a de La Court, Němci Wolffové a další. Zcela běžné je působení alespoň dvou členů téže rodiny: bratři Schoendorffové, Dominico Gentili se synem Dariem,

³² JANÁČEK, J.: *Italové v předbělohorské Praze*, in: Pražský sborník historický 16, 1983, s. 77-118 (zde s. 97).

³³ Též Sigota, Czykota, Czygota, Czygkota, Zigaretta, Zigota, Zigatto, Zigato.

³⁴ Cappa a De Leon jsou běžně považovány za dva samostatné rody, ale některé prameny zmiňují Bernhardta de Leon jako Bernharta Leon de Cappa; příbuzenský vztah tedy mezi oběma rody není vyloučen.

Sebastian a Joachim Weberové, Thomas a Jacob Langhans, otec a syn Kaltenprunnerové a jiní. Máme pramenně doložené i příbuzenské vztahy, které by na základě pouhé shody jmen nemohly vyjít najevo: Wilhelm Ursinus Nutius byl synem basisty Davida Hörmana, dcera významného altisty Bonaventury Le Febure Barbara se provdala za trubače a hudebníka Dominica Gentiliho, jiný trubač a “musicus” Florindo Sertorio byl strýcem, protektorem i učitelem trubače Anthonia Anthonina atd.

Považovali jsme za užitečné připojit i seznam učitelů a jejich trubačských učňů. Zatímco na počátku rudolfínské éry vyučovali vedle Lucase Zigotty často i Italové (Turini, Ardesi, Sertorio, Mosto), postupně tento zodpovědný úkol byl svěřován čím dál tím častěji Lucasovi Zigottovi a jeho bratru Georgovi, a jen ve zcela nepatrné míře Anthonu Wolffovi a Sebastianu Weberovi. Učňové do určité doby nepobírali sami vlastní plat, ale byl to jejich učitel, kdo dostával příspěvek na vydržování učně (Unterhaltung Lehrjungen). Jakmile tento příspěvek dosáhl deseti zlatých, tehdy většinou nastával moment osamostatnění mladého trubače. Otázka výchovy nových hudebních posil císařského dvora se ukazuje být velmi zajímavou a zasluhuje si další podrobnější studium.³⁵

Přílohami k disertační práci jsou **Seznamy výdajů na stálé platy, ošacení, provize, cestovné i jiné prémie hudebníkům**. Z výše uvedených důvodů byly zařazeny i výtahy platů týkající se rudolfinců z obou prvních knih Matyášova období 1613 – 1614 a 1615. Tyto seznamy můžou být považovány jednoduše za pouhého průvodce badatele po prameni, ale nabízejí i mnoho podnětů k dalším úvahám.³⁶

³⁵ O hudebním rodu Zigottů je připravována zvláštní studie.

³⁶ Například počet předložených kvitancí zřejmě naznačuje ekonomickou situaci žadatele: čím pravidelnější platby, tím více byl žadatel na platu závislý; naopak malý počet kvitancí oproti velkým částkám by nejen svědčil o celkovém zajištění, ale možná i o nestálosti pobytu dané osoby při dvoře.

Závěrem

Předkládaná disertační práce poprvé zveřejňuje údaje o působení hudebníků ve všech sférách císařského dvora a v rozsahu celých více než 35 let císařovy vlády. Je nezbytným, i když pouhým odrazovým můstkem pro další bádání o hudbě na dvoře Rudolfa II. Její obsah je základem plánované rudolfínské rozsáhlé hudební monografie. Kromě základní informací o veškerém hudebním personálu císařského dvora jsou přiloženy další položky účetních knih, více či méně pravidelných plateb.

Po této první definici struktury hudebního života rudolfínského dvora se autorka nyní věnuje výzkumu skutečného postavení jednotlivých hudebníků v hierarchii dvora, jejich oceňování, podstatě různorodých výdajů. O tom vypovídá speciální rubrika *Gnadengeld* na konci každé císařské účetní knihy, ve které jsou obsaženy i mimořádné výdaje císařské pokladny i hudebníkům, kteří působili mimo císařský dvůr. Všechny tyto údaje jsou nejen jedním z důležitých ukazatelů o míře a povaze zájmu Rudolfa II. o hudbu, ale měly by přispět k objasnění doposud méně známého vztahu jiných hudebníků k Rudolfovu dvoru. Výsledkem těchto příštích kroků by měla být definice rudolfínské tvorby samotné: pokus o vytvoření katalogu rudolfínské produkce v pravém slova smyslu, tedy soupisu hudebních tisků s rudolfínským prostředím bezprostředně spjatých. Zvláštní část bude tvořit přehled děl Rudolfovi II. věnovaných, a to nejen těch dochovaných, ale i oněch dokumentovaných v zápisech o vyplacení odměny za dedikovaná díla a jiných pramenech.

Použité prameny

Vzhledem k zaměření a tématu této disertační práce, autorka pracovala výhradně s rozsáhlými císařskými účetními knihami, a to konkrétně s:

- 32 svazky císařských účetních knih, tzv. *Hofzahlamtsbücher*, z doby vlády Rudolfa II. (1576-1612) – s výjimkou nedochovaných svazků z let 1578, 1579 a 1580
- Přechodným souborným svazkem účtů z období 1611-1614
- 3 svazky z doby počátku vlády císaře Matyáše (1613-1614, 1615 a 1616)

Zmíněné prameny jsou uloženy ve Rakouském státním archivu ve Vídni, v oddělení Archivu Dvorní komory (*Hofkammerarchiv*) a jsou označovány zkratkou HKA HZAB.

Během výzkumu ve vídeňských archivech autorka podnikla předběžné sondy i do jiných druhů nehudebních rudolfinských pramenů: testamentů, nobilitačních listin, korespondence, žádostí, pamětních knih a dalších archiválií. Možnosti nových informací o hudebnících působících ve službách Rudolfa II. v těchto pramenech obsažených shrnula v nejnovějším čísle odborného periodika *Musicologica Brunensia* ve studii s názvem: “...questo Bassista è buona persona...”. *A Short Overview of Sources for the Rudolfine Imperial Court Environment's Studies*. *Musicologica Brunensia* 19/2016, s. 155-167.

Výběr použité literatury

- COLUSSI, Franco (ed.). *Alessandro Orologio (1551-1633) musico friulano e il suo tempo. Atti del convegno internazionale di studi*. Pordenone: Pizzicato, 2008.
- COMBERIATI, Carmelo Peter. *Late Renaissance Music at the Habsburg Court. Polyphonic Settings of the Mass Ordinary at the Court of Rudolf II (1576-1612)*. New York: Gordon and Breach, 1987.
- DANĚK, Petr. Auswahlbibliographie zur Musikkultur am Hof Rudolfs II. *Studia Rudolphina*, 2009, č. 9, s. 142-155.
- EVANS, Robert John Weston. *Rudolf II and his World. A study in intellectual history, 1576-1612*. Oxford: Clarendon Press, 1973.
- FEDERHOFER, Hellmut. *Musikpflege und Musiker am grazer Habsburgerhof der Erzherzöge Karl und Ferdinand von Österreich (1564-1619)*. Mainz: B. Schott's Söhne, 1967.
- FRANK, K. F. von. *Standeserhebungen und Gnadenakte für das Deutsche Reich und die Österreichischen Erblande bis 1806 sowie kaiserlich österreichische bis 1823 mit einigen Nachträgen zum "Alt-Österreichischen Adels-Lexikon" 1823-1918*. 5 Bd. Schloss Senftenegg: Selbstverlag, 1967-1974.
- HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava. *Der Hof Kaiser Rudolfs II. Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576-1612*. Prag: Artefactum, 2002.
- HENGERER, Mark. Die Abrechnungsbücher des Hofzahlmeisters (1542–1714) und die Zahlamtsbücher (1542–1825) im Wiener Hofkammerarchiv. In *Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16.–18. Jahrhundert). Ein exemplarisches Handbuch*. Wien – München: R. Oldenbourg Verlag, 2004, s. 128-143.
- LINDELL, Robert. Hudební život na dvoře Rudolfa II. *Hudební věda*, 1989, no. 2, p. 99-111.
- LINDELL, Robert. Music at the Court of Rudolf II. In *Gallus Carniolus in evropska renesansa II. / Gallus Carniolus und die europäische Renaissance II*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1992, s. 155-169.
- LINDELL, Robert. Music and patronage at the court of Rudolf II. In *Music in the German Renaissance*. John Kmetz (ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 1994, s. 254–271.
- LUNELLI, Clemente. Notizie di alcuni musicisti a Praga nel Cinquecento, *Atti degli anni accademici 220-223 (Atti dell'Accademia Roveretana degli Agiati)*, series VI, fasc. X-XIII, f, A, 1970-1973, s. 137-142.
- MARGREITER, Klaus. Briefe an den Kaiser. Anträge auf Nobilitierung als Quelle für die mitteleuropäische Sozialgeschichte des 17. und 18. Jahrhunderts. In *Reading, Interpreting and Historicizing. Letters as Historical Sources*. Badia Fiesolana: European University Institute, 2004, s. 123-134.

- MERKU, Pavle. Alessandro Orologio in njegova oporoka / Alessandro Orologio und sein Testament. In *Gallus Carniolus in evropska renesansa II. / Gallus Carniolus und die europäische Renaissance II*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1992, s. 171-184.
- PÁNEK, Jaroslav. Knihy habsburské Dvorské pokladny (Hofzählamtsbücher) jako pramen k dějinám předbělohorského českého státu. In *Pocta prof. JUDr. Karlu Malému, DrSc. k 65. narozeninám*. Ladislav Soukup (ed.). Praha: Karolinum, 1995, s. 173-181.
- PASS, Walter. *Musik und Musiker am Hof Maximilians II*. Tutzing: Hans Schneider, 1980.
- PAUSER, Josef – SCHEUTZ, Martin – WINKELBAUER, Thomas (eds.). *Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16.–18. Jahrhundert). Ein exemplarisches Handbuch*. Wien – München: R. Oldenbourg Verlag, 2004.
- RIETSTAP, J. *Armorial général, contenant la description des armoiries des familles nobles et patriciennes de l'Europe, précédé d'un dictionnaire des termes du blason*. Gouda: G. B. van Goor, 1861.
- SAPPER, Christian. Die Zählamtsbücher im Hofkammerarchiv 1542-1825. *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs*, 1982, č. 35, s. 404-455.
- SMIJERS, Albert. Die kaiserliche Hofmusikkapelle von 1543-1619. *Studien zur Musikwissenschaft* 1919, č. VI, s. 139-186; 1920, č. VII, s. 102-142; 1921, č. VIII, s. 176-206; 1922, č. IX, s. 43-81.
- VOREL, Petr. Místodržitelství dvůr arciknížete Ferdinanda Habsburského v Praze roku 1551 ve světle účetní dokumentace. [Der Hof der Statthaltern Erzherzog Ferdinands von Habsburg in Prag im Jahre 1551 im Spiegel der Rechnungen]. *Folia Historica Bohemica* 21, 2005, s. 7-66.
- ŽÁČKOVÁ ROSSI, Michaela. The Musicians at the Court of Rudolf II (1576-1612). *Die Tonkunst*, 2012, č. 3, s. 330-339.